

Montpellier. De utbytte erfarenheter, idéer och recept men träffades aldrig personligen. Behandlingen av syfilis, som betydde så mycket i Linnés Stockholmspraktik, blev ett mångårigt diskussionsämne. Kvikksilver utvärtes och invärtes samt växtdroger av sarsaparillarat och guajakträ var sedan 1500-talet välkända antisypilitika, men inga nya läkemedel hade tillkommit. Under 1750-talet prövade Linné nya växtdroger från bl a Dulcamara (kvesved) och Lobelia syphilitica, vars effekter lärjungen Kalm hade studerat hos indianer i Amerika. Även Sauvages prövade dessa droger mot syfilis. Efter en kort tid av berömmelse förlorade de dock sitt anseende och blev bortglömda.

Sauvages led sedan ungdomen av ögonbesvär som tidvis hindrade honom i hans arbete. Han fick 1747 ett recept av Linné »varmed jag och mången annan botat en mängd sjuka ögon och som aldrig brukar slå fel«. Tag 3 hårdkokta ägg, som skurits i små bitar, 18 blomknoppar av Caryophylli aromatici (kryddnejlikor) och 3 skrupel vitriolum album (zinksulfat). Beståndsdelarna blandas, krossas och mosas, varefter saften pressas ut genom linnetyg och sedan används till ögondroppar.

Äggvita var ett gammalt ögonmedel. »Lägg på ögonen thet hwijta aff ägget tillhopa klappat med quinnomjolk«, rekommenderade »Een Nyttigh Läkere Book« 1578 mot röda ögon. I Kung Lear lät Shakespeare en tjänare »hämta lin och äggvitor att lägga på hans blodiga ögon« till den misshandlade earlen av Gloucester. Zinksulfat har adstringerande verkan och används ännu i dag vid ögonkatarrer och rinnande

»ÖRTABOKEN«
kallas Linnés tidigaste kända manuskript, 1725.
Titelsida (överst) och bild från skriftens andra uppslagssida.
Gavs ut av Svenska Läkarsällskapet 1957.

ögon. Tre skrupel (= 3,75 g) i omkring 100 ml äggvite-lösning skulle dock överskrida en nutida dosering mer än 10 gånger, men troligen var zinksulfat inte lösligt i kokt äggvita.

Kryddnejlikor att tugga på användes i preventivt syfte under pesttider. Blomknopparna innehåller en eterisk olja, eugenol, som är ett fenolderivat. Oljan är antiseptisk och lokalbedövande. Redan på 1400-talet visste man att blomknoppar av kryddnejlika var »godh for tanna wärk«, och som antiseptikum har eugenol använts fram till vår tid i karierade rotkanaler. Krossade kryddnejlikor är emellertid olösliga i vatten och sannolikt utan effekt i mos av kokt äggvita.

I ett brev till Sauvages 1754 rekommenderade Linné ännu en ört, *Pyrola uniflora* (ögonljus). »Vid suröghet och ögonwärk är en tuggad sådan växt eller en infusion deraf ett förträffligt botemedel hos norrlänningar och norrmän« (Flora Svecica 1745).

Sauvages skrev 1765 att hans ögon sedan mer än ett år förbättrats så att han kunde läsa även nattetid, och han tillskrev detta den behandling som Linné föreslagit (18 år tidigare!). »Han skrifwer att det jag ordinerade har nu aldeles restituerat hans syn, jag har glömt sjelf hwad det war«, skrev Linné senare till Bäck. Det verkar som om Linné själv inte längre trodde på sin terapi. Varken blomknoppar av kryddnejlikor eller örten ögonljus hade tagits upp som ögonmedel i *Materia medica*.

Lennart Berggren

professor emeritus, ögonkliniken, Akademiska sjukhuset, Uppsala

Citatet

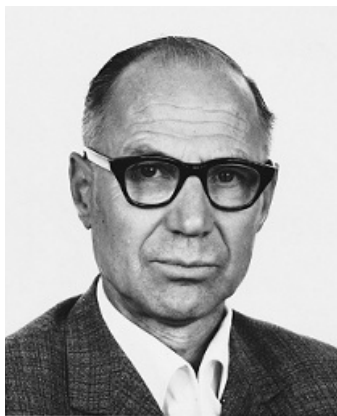
Henrik Lagerlöf:

»Ett barn har de som inte kan få flera. Två barn har de som fick en av varje sort och sedan var nöjda. Tre barn har de som först fick två av en sort och till sist äntligen ett av det andra könet. Fyra barn eller flera har alkoholister eller läkare.«

Citatet ovan är ett exempel på Henrik Lagerlöfs ibland bisarra, men inte helt feltänkta, formuleringkonst.

Lagerlöf (1907–1999) var en briljant internist, som fick delar av sin utbildning hos legenden Hilding Berglund vid den s k gangsterkliniken på S:t Eriks sjukhus i Stockholm.

Han började som kardiolog, men på det för honom typiska sättet hoppade han över till gastroenterologi. Från att ha varit en pionjär inom hjärkateterisering blev han världsledande i att beräkna tarmmotorikens komplicerade funktion, »the dance of the intestines«.

HENRIK LAGERLÖF.

Professor med rötter från »gangsterkliniken«. Expert på djärva språng.

Han var knivskarp men vänlig, kunde ibland uppfattas som lätt förvirrad i sin framtoning, som om han hade föga aning om vardagsklinikens realiteter. Malisen på gamla Karolinska sjukhuset sade att han knappt visste var akuten låg.

Men kunnigt och lysande och med djärva tanke-språng gjorde han okonventionella inlägg vid de stora klinikkonferenserna. Det inledande citatet är ett exempel.

Stephan Rössner
professor, Karolinska
Universitetssjukhuset Huddinge

Xxxx

Xxx

Xxxx